بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓް
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިކުންގޮތް

- **ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު:** 2019/HC-A/654
- **އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް:** އަޙްމަދުމަނިކު މާލެ، މ.މާކަރީ
- **އިސްތިއުނާފަށް ރައްދުވި ފަރާތް:** މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ (މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އަރބަން ޑިވެލޮޕްމަންޓް)
- **މައްސަލައިގެ ބާވަތް:** ދައުލަތުގެ އިދާރާއަކުން ހިފާ އިދާރީ ޤަރާރެއްގެ ދައުވާ

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ފައިސަލް

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު

ނިމުނު ތާރީޚް:

03	ރަޖަބު	1444
25	ޖަނަވަރީ	2023

ހައިކޯޓުގައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވުނު ތާރީޚް:

27 ރަބީޢުލްއައްވަލް 1441
24 ނޮވެމްބަރު 2019

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ:

- **ނަންބަރު:** 4117/Cv-C/2018
- **ނިންމި ތަން:** ސިވިލް ކޯޓު
- **ބާވަތް:** ދައުލަތުގެ އިދާރާއެއް ހިމެނޭ އިދާރީ ޤަރާރެއްގެ ދަޢުވާ
- **ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް:** 09-10-2018
- **ނިމުނު ތާރީޚް:** 17-11-2019

އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް

އަޙްމަދުމަނިކު، މާލެ މ.މާކަރި

ބަދަލުގައި: މުޙައްމަދު ވަޙީދު، މާލެ މ.އަނަކަރަކަރަ

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް

މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ

ސްޓޭޓް އެޓަރނީ މުޙައްމަދު ޖަހާން

ސްޓޭޓް އެޓަރނީ އިމާން ހާނީ

ސްޓޭޓް އެޓަރނީ ސަމްހާ އަބްދުއްސަމަދު

ސީނިއަރ ސްޓޭޓް އެޓަރނީ ޝަރީފާ ސަލީމް

އިދާރީ ޤަރާރެއްގެ ދަޢުވާ- ... 40 ވަނަ މާއްދާ ...

ފަނޑިޔާރު ޝުޖާޢު މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު

މައްސަލައިގެ ތަޢާރަފު

1. މާލެ މ.މާކަރި އަބްމަދުމަނިކު (ދިވެހިރައްޔިތެއްކަން އަންގައިދޭ ކާޑު ނަންބަރު A035079) (މީގެ ފަހުން "އަބްމަދުމަނިކު" ނުވަތަ "އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް")ގެ ނަމުގައި ޏ.މާފިލާފުށީގައި އޮތް "ޗާޑޫގެ"[1] ނަމަކަށް ކިޔާ ގޯތިއެއް ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވެއެވެ. "ޗާޑޫގެ" ނަންބަރު 2004/03 ރަޖިސްޓްރީން މިއީ ޏ.މާފިލާފުށިން އަބްމަދުމަނިކުއަށް 02 އޮކްޓޫބަރު 1995ގައި ދޫކޮށްފައިވާ ބަންޑާރަ ގޯތިއެއްކަމާއި، މި ގޯތީގެ ބޮޑުމިނަކީ 480 އަކަ މީޓަރުކަން އެނގެއެވެ.

2. ޏ.މާފިލާފުށިބަޔަކީ މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުގެ ކެބިނެޓް ބައްދަލުވުމުން ނިންމައި 05 ޑިސެމްބަރު 2011 ގައި ސަރުކާރުން އެގޮތަށް ކަނޑައަޅައި، މި ރަށުގައި ދިރިއުޅުމަށް އަދި އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރާނެ ގޮތުގެ އުޞޫލެއް 30 މެއި 2013ގައި އެކުލަވާލާފައިވެއެވެ.[2]

3. އަބްމަދުމަނިކުގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ ޏ.މާފިލާފުށީގައި އޮތް "ޗާޑޫގެ" ނަމަކަށްކިޔާ ގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތައް ޤާނޫނުއަސާސީއާ ހިލާފަށް ދައުލަތުން ނަގާފައިވާކަމަށް ބުނެ ދިވެހި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް (މީގެ ފަހުން "ދައުލަތް" ނުވަތަ "އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތް") ސިވިލް ކޯޓުގައި އަބްމަދުމަނިކުގެ ފަރާތުން ދައުވާކޮށްފައިވެއެވެ.

4. އަބްމަދުމަނިކު ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ކުރި ދައުވާ ބަލާފައިވަނީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ.

[1] މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޓޮލްސް ޑިވެލޮޕްމަންޓްގެ ނަންބަރު 2004/03 (ފުރަ ނަންބަރު: 9348) ޗާޑޫގެ "އިމާރާތާއި ގޯތީގެ ރަޖިސްޓްރީ". މި ރަޖިސްޓްރީ މިއީ 18 ނަންބަރު ޕޭޖުގެ 10,09 ނަންބަރު، 480 އަކަމީޓަރުގެ ގޯއްޗެއްކަން އެނގެއެވެ.
[2] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ނ)

5. މިހާރު މި ޤަޟިއްޔާ ޓްރަސްޓްއާއި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޓްރަސްޓްއާ ނިންމާފައިވަނީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ އެ ޓްރަސްޓްއާ އިސްތިއުނާފުގައި ކޯޓަށްހުށަހަޅާ އެދި މާލެ މ.މާކަރީ، އަބްދުލްމަޖީދުގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅުއްވާ ޤަޟިއްޔާއަކީ ޓްރަސްޓްއާއެކުވެ. މިޓްރަސްޓްއާގައި އިސްތިއުނާފު ބަޔާންކުރަނީ ދައުވާގެ މައްސަލައެވެ.

މައްސަލައިގެ ކަންހިނގާފައިވާ ގޮތް

6. ޖ.މާފިޔާފުށި ޤާރުގެ ނަމަކަށް ހިޔާ ބަންގްލާ ގޯތި އަބްދުލްމަޖީދުގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާއިރު، ޖ.މާފިޔާފުއްޓަށް މިހެން ދިރިއުޅޭ ރަސްމީގެ ގޯތީގައި ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅައި، އަބްދުލްމަޖީދުގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ "ޤާރުގެ" ދައުލަތުން ނަގާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފަށްކަމުގައި ބުނެ އަބްދުލްމަޖީދު ސިވިލް ކޯޓަށް[3] މައްސަލަ ހުށަހެޅިއެވެ.

7. އަބްދުލްމަޖީދު މައްސަލަ ހުށަހަޅާފައިވަނީ ޤާރުގެ މި ގޯތީގައިވާ އުޅުނު ދުކާނުގެ ގޮތުގައި ހުރި ހިފާ ގެންދޭ ތަކެތީގެ އަގަކަށް -/347,240ރ. (ތިންލައްކަ ސާޅީސްހަތްހާސް ދުއިސައްތަ ސާޅީސް ރުފިޔާ) އާއި، އަބްދުލްމަޖީދު އެ ގޯތިން ނުކުތުމުން ކުލިދެން ޖެހުނު މަހަކު -/18,000ރ. (އަށާރަހާސް ރުފިޔާ) ގެ މަހުން ކުއްޔާ ގޮތުގައި ޖުމްލަ -/493,800ރ. (ހަތަރުލައްކަ ނުވަދިހަ ތިންހާސް އަށްސަތޭކަ ރުފިޔާ) އާއި އުތުރުގައި ހުރި މަސައްކަތުގެ އާމްދަނީގެ ގޮތުގައި ޖުމްލަ 68,133/33ރ. (ފަސްދޮޅަސް އަށްހާސް އެއްސަތޭކަ ތިރީސް ތިނެއް ރުފިޔާ ތިރީސް ތިނެއް ލާރި) އާއި ވަންހަރު ތަނެއްނެތި އުޅެންޖެހުމުން އާގެ މާލީ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި -/864,000ރ. (އަށްލައްކަ ފަސްދޮޅަސް ހަތަރުހާސް ރުފިޔާ) އާއި އެކު ޖުމްލަ އަދަދާ 1,773,173/33ރ. (އެއްމިލިއަން ހަތްލައްކަ ހަތްދިހަ ތިންހާސް އެއްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިނެއް ރުފިޔާ

[3] މިރިޕޯޓުގެ 4 ވަނަ ނުކުތާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން މި މައްސަލަ ސިވިލް ކޯޓުން ބަލާފައިވަނީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޓްރަސްޓްއާއިން

ތިރީސް ތިނެއް ލާރި) އާއި އެގޯތީގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ހުޅުމާލެއިން 3 ކޮޓަރީގެ ފްލެޓެއް ލިބިދިނުމަށް އެދިއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ދަޢުވާ ރައްދުވަނީ މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގް އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރުގެ (ދިވެހި ދައުލަތުގެ) މައްޗަށެވެ.

8. ސިވިލް ކޯޓުގައި ދަޢުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވުމުން ދައުލަތުން ބުނެފައިވަނީ ޏ.ފުވައްމުލަކުގައި އޮތް "ޖާދޫގެ" ނަމަކަށް ކިޔާ ގޯތި ދައުލަތަށް ނަގާފައިވަނީ ޤާނޫނާއި ގަވާއިދާއި އެއްގޮތްކަމަށާއި، އަބްދުލްމުޙުސިނާއަށް ހުޅުމާލެއިން ހައުސިންގ ޔުނިޓެއް ލިބިގެންވަނީ ހައުސިންގް ޔުނިޓު ދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާފައިނުވާތީ ކަމަށާއި، އެ ގޯތީގައި ހުރި އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ އުޅުޅާ މުދާ އެބަހުރުން ގެންދިއުމަށް އަބްދުލްމުޙުސިނުއަށް ފުރުޞަތު ލިބިދީފައިވާކަމަށާއި، ޏ.ފުވައްމުލަކުގައި އޮތް ޖާދޫގެ ނަމަކަށް ކިޔާ ގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތްތަކުގެ އަގުގެ ބަދަލުގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއިން[4] ކަނޑައަޅާފައިވާގޮތަށް އަބްދުލްމުޙުސިނާއަށް ދައުލަތުން ބަދަލުދީފައިވާތީ، އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ކޮށްފައިވާ މި ދަޢުވާއަށް ދައުލަތުން އިންކާރުކުރާކަމަށާއި، މިގޮތުން އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން އެދިފައިވާ ބަދަލު ލިބިދޭން ޖެހޭ ސަބަބެއް ނުވާކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދި ކޯޓުގައި ދައުލަތުން ބުނެފައިވެއެވެ.

[4] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއަށް ބަލާއިރު، މި މައްސަލައަކީ 2011 ވަނަ އަހަރު ފުރައްސާރަ މާފިޔާފުށި މިލްކު ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުން ކަނޑައަޅުއްވާ ދެ ގޮތެއް އެ ރަށުގައި ދިރިއުޅުއްވުން ދިޔާ އާއިލާތަކުގެ ބެހެއްޓުން ހައުސިންގް ޔުނިޓެއް ހޯދުމަށް ހަމަޖެއްސުމާއި މިންގަނޑަށް ނުފެތޭ ގޯތިތަކުގައި ކަނޑައަޅާ އުމުރާނީ މަސައްކަތްތަކުގެ އަދަދުގެ ބަދަލު ޝަރީޢަތް ގެންގުޅުނު ބަޔާން ދިނުމަށް ސަރުކާރުން ނިންމާފައިވާތީ، ޏ.ފުވައްމުލަކު ޖާދޫގެ ނަމަކަށް ކިޔާ ގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދާއާއި ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތްތަކުގެ ބަދަލު ދިނުމަށް ދިވެހި ދައުލަތުން އަބްދުލްމުޙުސިނަށް ރުފިޔާ ގޮތެއް ހުކުމް ކުރެވިފައިވާކަމަށް އުރުދުވާ ފުރިހަމަ މައްސަލައިގައި ޏ.ފުވައްމުލަކު ޖާދޫގެ ނަމަކަށް ކިޔާ ގޯތީގައި އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ ކަނޑައަޅާ އުމުރާ މަސައްކަތްތަކުގެ އަގުގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތުން އަދި ކޯޓުން ރުފިޔާ ބަދަލު އަދަދުގައި 298,862/-ރ. (ދުއިސައްތަ ނުވަދިހަ އަށް ހާސް އައްސަތަ ފަސްދޮޅަސް ދެ ރުފިޔާ) އަދި މި ގޯތީގައި އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލާއި، ކޮށްފައިވާ އުމުރާ މަސައްކަތްތަކުގެ ޝަރީޢަތް އަދި ކޯޓުގައި ކަނޑައަޅާ މި ފައިސާ ދައުލަތުން އަބްދުލްމުޙުސިނަށް ދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ.

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު، އޯކިޑް ހިނގުން، މާލެ، ދިވެހިރާއްޖެ، ފޯން: 3325029، ފެކްސް: 3316471
އީމެއިލް: info@highcourt.gov.mv ވެބްސައިޓް: www.highcourt.gov.mv

ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމިގޮތް:

9. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާ ނިންމާފައިވަނީ،

"ދަންނަވާ، އިސްވެދިޔަ ބަޔާންތަކާއި، ފަރާތްތަކުގެ ނުކުތާތަކުގެ މައްސަލަ ބެލުމަށްފަހު، ޏ.ފުވައްމުލަކު މިހެން ދިރިއުޅުނު ދަރިއެއްގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުން ކަނޑައަޅައި އެދަރިކަމުގައި ދިރިއުޅުން އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގައި ރަމަޒާންކުރައިވާ އ ހުބޫލުގެ ދަރުން ޏ.ފުވައްމުލަކުގައި އޮތް މ. ފާކީ އަބްދުލް މަހިލުގެ ނަމުގައި "ޖާދޫގެ" ނަމަކަށްކިޔާ ގޯތީގެ ބަދަލުގައި ހައްސަނާގެ ހުރިޖެއް ހަމަޖެއްސުމުގެ ޝަރުޢީ އަބްދުލް މަހިލުގެ ކިބައިގައި ފުރިހަމަވެގެން ނުވުމުން ހައްސަނާގެ ހުރިޖެއްގެ ގޮތުގައި ވުޖޫދު ވިބަދަލުކުރުމުގެ ކަމާއި، ޏ. މާފުށުގެ "ޖާދޫގެ" ނަމަކަށްކިޔާ އެގޮތުގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ކުންފުނިވާ އުމުރާނީ މަސައްކަތަށް ޝަރީޢަތް ގުދުވިރާކުން އަގުން ބަދަލު ވިޔަފާރިވެވަޑައި އެގޮތުގައި ހުރިކަމަށް އަބްދުލް މަހިލާ ބޭނާ އުފުލާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ހިފާގެންގުޅޭ ސާމާނަކީ ގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތެއް ވިޔަފާރިވާ އަދި އުފުލަމާކަން ދައުލަތުން ބަދަލު ދިނުމަށް ހަމަޖެއްސުމާ އުސޫލުގައި ނާވާ މުދަލާކުރުމާއި އެފަދަ މުދަލަށް ދައުލަތުން ބަދަލު ވިޔަދަން ނުޖެހޭނެކަން ހުކުމެއްވާ ދިޔުންތަކުން ޝަރީޢަތަށް ސާބިތުވާތީ، ދައުލަތުގެ އަބްދުލް މަހިލު ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ވިޔަފާރިވާ 1,773,173/33ރ. (އެއްމިލިއަން ހަތްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިންހާސް އެއްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިން ރުފިޔާ ތިރީސް ތިން ލާރި) އަދާއި ހުކުމާފައިން 03 (ތިނެއް) ކާބަޔަގެ ފުރުޞަތު ދައުލަތުގެ ފަރާތުން މިދައުލަތުގެ މ.މާކަޑީ އަބްދުލް މަހިލަށް ދިހިދިނުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ތިނެއް އަންގާނެ ނިޔާކަމަށް ކަނޑައަޅައި ޙުކުމްކޮށްފީމެވެ."

މިފަދައިންނެވެ.

އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް ހުށަހެޅި ނުކުތާތައް

10. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާ ނިމިފައިވާގޮތް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމަތަކާއެއްގޮތް ނޫންކަމަށް ބުނެ އާ މައްސަލަ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި އަބްދުލްމަހިލުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އަންނަނިވި 05 ނުކުތާއެވެ. އެގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކަކީ:

10.1 ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2010 (ދިވެހި ފަސްޖެހިފައިވާ ޤާނޫނު)ގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރާއި ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއާއި،

10.2 ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކޯޓުތަކުގެ ޤާނޫނު)ގެ 3 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއާއި،

10.3 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއާއި،

10.4 ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއާއި،

10.5 ޏ.ދާޑިމާގުރީގައި ދިރިއުޅުމުން އަދި އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގައި ހަމަލުކުރުވުމުންދާ އުޞޫލުގެ 3.1.1 ވަނަ މާއްދާއަށް ރިޢާޔަތްނުކޮށް މައްސަލަ ނިންމާފައިވާކަމަށް ބުނެ ހުށަހެޅި ނުކުތާއެވެ.

11. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ ތަފްސީލުކުރުމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނު[5]ގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ފަނޑިޔާރުން މައްސަލަ ބެލުމުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ހެއްކާއި ޤަރީނާއަށް ރިޢާޔަތްކުރަންވާނެކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވިނަމަވެސް، މި މައްސަލާގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހެކިން ހާޟިރުކުރެވުން ނެތްކަމަށް ދަށު ކޯޓުން ނިންމާފައިވާއިރު، ހެކިން ހާޟިރުނުކުރުމަށް ނިންމި ސަބަބު ބުނެދިފައިނުވުމަކީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ޙައްޤަށް އުނިކަން އަރާފަދަ ކަމެއްކަމުގައި، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައި ހެކިންގެ ބަޔާން ނުބަލާ މައްސަލަ ސާބިތުކުރެވޭކަމަށް ނިންމުމަކީ އިންސާފުވެރި ނިންމުމެއްކަމުގައި ނުދެކޭ ކަމަށެވެ.

12. ދެވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ތަފްސީލުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވަނީ ޏ.ދާޑިމާގުރީގެ "ޤާދިރުގެ" ގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބައިތިއްބާފައި ތިބި މީހުން ބާލި، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)އާ ޚިލާފުކޮށްކަމަށް ކަނޑައެޅުމަށް އެދުނު ނަމަވެސް، މިކަމާ ގުޅޭ ޙުކުމް ނިންމާފައިވަނީ ކޯޓު

[5] ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2010

އުސޫލަކުން ކޮން ޤާނޫނެއްގެ ދަށުން ކަމެއް ދަށު ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިނުވާކަމަށެވެ.

ގ.މާފިހާފުރި "ޙައްޖުގެ" ގައި ހުރި މުދަލާއި ތަކެތި ދައްކަތުގެ އިހުމާލުން ހަލާކުވެގެން ގޮސްފައިވާކަމަށް،

މި ތަކެއްޗަށް ބަދަލު ދޭން ނުޖެހޭކަން ނިންމި ނިންމުމަކީ އިންސާފުވެރި ނިންމުމެއްނޫންކަމަށެވެ. އަދި

ހަމަ އެހެންމެ، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ 500 އަކަފޫޓު ހަމަވާ ބިމެއް މާލޭގައި އޮތްކަމަށް

ކަނޑައަޅާފައިވާ ޖިނާދާރުކަން ކުޑަކޮށްލަން ކަމަށެވެ.

13. ތިންވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ ތަޙްޤީޤުކުރުމުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ

ޙާދިސާއަށްފަހުގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބުނެފައިވާ މުދާ ނެތްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވުމާއި،

އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ހޯދިތްޔާރުގެ، އެންމެހާ މުދަލާއި، ގެސްޓްހައުސް ދޫކުރުން

އެއްގަމަށްފައިވާ ކަން ޤާނޫނާކަމަށް ދޫކުރުން ބަލާފައިވާކަމަށެވެ.

14. ހަތަރުވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ތަޙްޤީޤުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވާ އިސްތިއުނާފުކުރާ

ފަރާތަށް ލިބިފައިވާ ބަދަލާ އަދުލުވެރި ބަދަލުއްދުންކަމުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނަމުންދިޔައިރު

މިކަމަށް ދަށު ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކޮށްފައިނުވާކަމަށެވެ.

15. ފަސްވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ތަޙްޤީޤުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ

ނަންބަރު 2083/Cv-C/2014 ދަޢުވާއިން، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ އަނބިމީހާއަށް ގ.މާފަރިގެ

ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ހިބައިން ދިނުމަށް ހުކުމް ކުރެއްވުމަށް ދައުލަތް ވާނުވެގެން 08 ފެބްރުއަރީ 2015 ގައި

ކަން އެ ދަޢުވާއިން އަނބުރާކަމަށް، މި ދަޢުވާއިން ގޮތް ބަލައިގެން "ގ.މާފިހާފުރިގައި

ދިރިއުޅުމަށް އަޅާފައިވާ ބަދަލުކުރުމުގައި ދަރަބަހަކުރުމަށް އުޖޫރަގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ތާރީޚް 30

އޮގަސްޓު 2013ގެ ފަހުން ކަމަށާއި، ހުކުމްފުޅުން ހައިސިއްޔަތާ ނެރެފައިވާ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ

ކޮބައިން ސަރުޖަ ފުރިހަމަކުރަމުގެން އިސްތިއުނާފު ދަށުގައި ފަރާތުން ފުރަގަހަށްލައިފައިވާ، ހަބައިން ދިނުމުގެ

ތަޢާރަފް ހުކުމްގެ 15 ޑިސެމްބަރު 2014ގައިކަމާއި، އަދި ބަޔާންކުރަނިވި އުސޫލު ފައިނުވާކަން ޢިލްމުވު

ހުރަހަގައި ހުދިން ފައިނަލްކޮށްފައިވަނީ 30 އޮކްޓޫބަރު 2014ގައިކަމަށްވާތީ، މާ ފަހުން ނިޔަފައިވާ އުޞޫލުގެ މައްޗަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ޝަރުޢީ ހަމަނުވާކަން ކަނޑައެޅުމަކީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ ހަމައެއްކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވޭކަމަށެވެ.

16. 30 އޮކްޓޫބަރު 2022ގައި ބޭއްވުނު އަޑުއެހުމުގައި "ދަޢުވާ ހުރަހެ ފަހުން ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް މިވަނީ ކ.ތުލުސްދޫ އިން ގޯއްޗެއް ލިބިފައި އެހެންނަމަވެސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ނިންމުމުގައި އެދޫރުމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ގޯއްޗެއް ބޭނުންވާކަން ބުނެފަ އެބައޮތް އެހެންވީމަ އެބައި އުނިކުރަން އަޅުގަނޑު ހަމައެކަނި، 03 ކޮޓަރީގެ ފްލެޓެއް ހުޅުމާލެއިން ބޭނުންވާކަމަށް ބުނެފައިވާތީ އުނިކުރަމަށް" މިފަދައިން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބުނެފައިވާތީ، މި މައްސަލައިގައި ޓްރަޔަލް ކޯޓުން ނިންމުމުގައި ހުޅުމާލެއިން ހަވާސިލުވެ ދުނިޔެއް ލިބިދިނުމަށް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތްކޮށްފައިވާ ނުކުތާތަކަށް ނަޒަރުކޮށްފައެއްނުވާނެއެވެ.

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކުގެ ތަޙްލީލު

17. ފުރަތަމަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޚުލާޞާގައި ދައުލަތުން ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުރިން ބާސްތުރުކުރުމަށް ހުރަހަށްފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކީ ކ.މާފުށީގައި ދިރިއުޅުން އަދި ފަރާތްކަމާއި، ކ.މާފުށީގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ގ ކަމުގައިވާ "ޗާދުނޫގ" ބަލަހައްޓަމުން ހަވާލުކޮށްފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ޝަރުޢީ އެއްވެސް ބަދަލެއް ދިނުމެއް ދައުލަތުގެ ފަރާތުން ނުކުރައްވާކަން ސާބިތުކުރުމަށްކަމަށްވާއިރު، މިކަންކަމީ މި މައްސަލައިގައި ދައުލަތުން ސިޔާސީ ކޮޅަށް ހުރަހަޅާފައިވާ ވިޔަފާރިއެއްކަން ސާފުކޮށް އަންގާ ކަންތަކަށް، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބާސްތުރުކުރުމަށް އެދިފައިވާ ހާރިން ބާސްތުރުކުރަންޖެހޭކަމަށްވުމުން، މި މައްސަލައިގައި ޝަރީފާ ހާރިން ބާސްތުރުކުރަނީ ނިސްބަތު ސަބަބު ބުނުމުގެ (އ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ، މިއީ މައްސަލަ ބަލައިލާ ފާސްޖެހޭނެ ތިބެފަދައެކުންނާ ތަޢުލީމީ

ބާރުގެ ދަށުން ނިންމުމާއި ނިންމުމުވުމެއްކަމުން، މި ނިންމުމުގެ ސަބަބުން ފަރިޔާދުންގެ ޤާނޫނު[6]ގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ މި ބުނާ ޚިލާފުވާނޭކަމަށެވެ.

18. އިސްތިއުނާފީ ދަޢުވާ ނުކުތާގެ ރައްދުގައި ދައުލަތުން ބާރުކުރަނީ ވ.މާލޭދޮރާގައި ދިރިއުޅުއްވުމުގައި އާއިލާތަކުގެ ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރުމުގެ އުސޫލަކީ ބަލާއިރު، މާލެއަށް ނިސްބަތްވާ އާއިލާތަކަށް މާލެ ސަރަހައްދުން ހައުސިންގ ފުރުޞަތު ހަމަޖެއްސައިދޭނީ ވ.މާލޭދޮރާގައި އާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި ގެއެއް ހުރިމާއިލާ، އާ ފަރާތް ނުވަތަ އާ ފަރާތުގެ އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާގެ ނަން މަތީ ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ 500 އަކަފޫޓަށް ވުރެ ބޮޑު ބިންކޮޅެއް ނުވަތަ ފްލެޓެއްހާއްސަ ނުވަތަ ބިނާވެފައިވާ މާލެ ނުވަތަ ހުޅުމާލެ ނުވަތަ ވިލިމާލޭގައި ނުވަތަ ވ.މާލޭދޮރާގައި ފާތަވައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ އެހެން ރަށެއްގައި ނެތްނަމަށެވެ. އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި "މާކަރީ" އެވެ ކިޔާ 969 އަކަފޫޓުގެ ބިންގަނޑަކީ ގެއްލެއް އާ އުޅޭފަރާ ހަމަހަމަކަން ދޫކުރައްވާ އޮތްކަން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ރަޖިސްޓްރީ[7] އިން އެނގޭކަމަށެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ، ވ.މާލޭދޮރާ "ޗާރުގެ" ގައި ގެންގުޅުން ހިފާސަވާން ގެންދިއުމުގެ ފުރުސަތު މި އުސޫލުގެ ތެރެއިން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިދީފައިވާއިރު، ވ.މާލޭދޮރާގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ކޮށްފައިވާ އުމުރާނީ މަސައްކަތް އަޅުގަނޑުކޮށް، ޝަރީޢަތް މެދުވެރިކޮށް އާ ފަރާތަށް ބަދަލު ދިނުމަށް ދައުލަތުން ސިވިލް ކޯޓުން ހުކުމްކުރުމަށް މައްސަލައިގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއިން ބަދަލުގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް -/298,862ރ. (ދުއިސައްތަ ނުވަދިހަ އަށްހާސް އަށްސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ދެ ރުފިޔާ) ދިނުމަށް ހުކުމްކޮށްފައިވާކަމަށާއި، މި ހުކުމް އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިނުވާކަމަށެވެ.

[6] ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2010
[7] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އަޕީލްބިލް 4ގެ ގޮތުގައި ހުށަހަޅާފައިވާ ބ.17918 ރަޖިސްޓްރީ ކާޑު.

19. ތިންވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާއާއި ހަތަރުވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޖަވާބުގައި ދައުލަތުން ބުނެފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ގޯތި ދައުލަތުން ނަގާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)އާ އެއްގޮތަށް ޢަދުލުވެރި ދިފާޢެއް ދިނުމަށް ފުރުޞަތު ނުދޭކަމަށާއި، މިއީ ޤާނޫނުއަސާސީއާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަން ހުދު އެ ފަރާތުން ޤަބޫލުކުރައްވާކަމެވެ.

20. ފަސްވަނަ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގެ ޖަވާބުގައި ދައުލަތުން ފާހަގަކުރަނީ ޅ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅޭ އާއިލާތަކަށް ބަދަލުދިނުމުގައި ޢަމަލުކުރާނެ އުސޫލުތައް ވަޒީރުންގެ މަޖިލީހުން ފާސްކޮށްފައިވާއިރު، 30 އޮކްޓޫބަރު 2013ގެ ފަހުން ގޯތި ބުނުމާއި، ހިބައިން ދިނުމާއި، ވިއްކާ ހުރިނަމަވެސް، އެ އުސޫލުގެ ދަށުން ޝަރުޠު ހަމަވާ ފަރާތެއްކަމުގައި ނުބެލެވޭނެކަމުގައި އެ އުސޫލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާއިރު، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި އޮތް 969 އަކަފޫޓުގެ "މާކަރީ" އަށް ކިޔާ ގޯތީގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ޢާލާގެ އަނބި ޖުބައިރާ އާދަމްއަށް ހިބައިން ދިނުމަށް ސިވިލް ކޯޓަށް[8] ހުށަހަޅާފައިވަނީ 15 އޮކްޓޫބަރު 2014ގައި ކަމާއި، އަދި އެ ދަޢުވާއާގެ ހުކުމް ކުރައްވައިވަނީ 8 ފެބްރުއަރީ 2015ގައި ކަމުން، މި ދެ ތާރީޚަކީ 30 އޮކްޓޫބަރު 2013ގެ ފަހުން ތާރީޚެއްކަމެވެ.

21. އިސްތިއުނާފު ޢަރްޟުވާ ފަރާތުން އެދުނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ނަންބަރު 2019/HC-A/654 ޤަޟިއްޔާއިން ބައްލަވަމުން ގެންދަވާ މި މައްސަލައިގައި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާ ހުކުމް ބާޠިލުކުރަންޖެހޭގޮތަށް ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އަސާސެއް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، މި މައްސަލައިގައި ހުކުމްކޮށް ދެއްވީމެވެ.

[8] ސިވިލް ކޯޓުން މި މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2083/Cv-C/2014 ދަޢުވާއިން

ދަށު ކޯޓުން ހުކުމް ބާޠިލުކޮށްދެއްވުމަށް ކަމަށް ބުނާ ބުނުން

22. މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދިފައިވަނީ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކީ ކ.މާފުށީޖަލުގައި އުމުރު ފުރަތަމަ ދަރިއަށްފަހު ކުރި މީހުންނާއެކު އެތެރޭގައި އުޅުއްވާ މީހެއްކަމާއި، ކ.މާފުށި ޖަލުގެ ޗެކްޕޮއިންޓު އެވް ޔުނިޓު ބަންދުގަ ގޭޓުގައި ދޫ ލޮންޗުތަކުން، ވަޒީފާއަދާކުރާ ޓީމު ސުޕަރވައިޒަރުންނާއި އަދި ޝަކުވާ އުޅުވާ ބަދަލުވުން ދިނުމުން ބާރުދީފައިވާ މި ތަކެތި ބަލަހައްޓާ ޓީމު މިހުން ނެރެފައިވާކަމަށާއި، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކީ ކ.މާފުށީގައި މަސައްކަތްކުރަމުން، އެތަނުން ގޮސްކޮށް ނަގައިގެން އުޅޭ މިހުރުކަމަށާއި އަދި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކީ މާފުށީގައި ކުއްޖަކު އުޅޭ މީހެއްކަން ސާބިތުކުރުމަކަށް އެނގެއެވެ.[9]

23. މަދަނީ ޤަޟިއްޔާތަކުގައި ހުކުމްތަކުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކުގެ ތެރެއިން ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ދަލީލު ހުށަހެޅުމުގެ ބާރު ކަމާބެހޭ ފަރާތުގެ މަތީގައި ހުރުމުގެ ޤާއިދާ، ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ މަޖިލީހުގެ ހުކުމްތަކުން ވަނީ ކަނޑައަޅާފައި، އެގޮތުން ދަލީލުތަކުގެ ބާރު ބޮޑުކުރުމަށް ފަރާތްތަކުގެ މައްސަލައިގެ ޤަޟިއްޔާގެ ޑޮކިއުމަންޓްތަކާއި ހެކިތަކުގެ ބާރު ގޮތަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/SC-A/02 **އަޙްމަދު ނާސިރު ވ. މުޙައްމަދު މުޙްސިނާ** ފާސްކުރެއްވި ބަޔާންކުރެއެވެ. އަދި ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނިންމުންތަކުގައިވާ އުސޫލުތަކަށް ބަލާއިރު، ހުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އެދޭ ހުކުން ބާޠިލުކުރުމަށް ނިންމާ ބާރުތަކުގައި އެކަމުގެ ސަބަބު ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ކަމުގައި ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ އެކި މައްސަލަތަކުގައި ބަޔާންވެފައި އެބަ ހުއްޓެވެ.[10] މިގޮތުން ތިރީ މައްސަލަތަކުގައި ހުކުން ބާޠިލުކުރުމަށް ނިންމާ ސަބަބު އެ ފާސްކުރުމުގައި

---

[9] ސިޓިންގ ކޯޓުން 2 ޑިސެމްބަރު 2019ގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހެޅުއްވި "ހުކުމުގެ ލިސްޓު"

[10] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2017/SC-A/26 (މުޙިއްބާ ސަރުކާރު ސިއްރުބިން ޕްރޮޕަރޓީ މިދިމާ ވ. ސައީދު ޒާހިދު) ފާސްކުރެއްވި އަދި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2021/SC-A/01 (މަޤާމް މުޙައްމަދު ވ. އިބްރާހީމް ޝުޖާޢު އާއި އިތުރު ހަތަރު ފަރާތެއް) ފާސްކުރެއްވި އަދި ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2020/SC-A/98 (މުޙައްމަދު ވަޙީދު ވ. ސިޓީސަން އިންޝުއަރަންސް ކޮމްޕެނީ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް) ފާސްކުރި

ބަޔާންކުރުމުން އެއީ ޤާއިދު ސަބަބުތަކާއި ކަމުގައިވެސް ކަނޑައެޅިގެންގޮސްފައިވެއެވެ. އަދި މިފަދަ ނިންމުންތަކުގެ ނަތީޖާއަކީ ހުކި ބާޠިލުކުރުމަށް އެކު ހަރުކަށި ބައެއްގެ ގޮތުންސިޔާސަތުގައި ބަލަންޖެހޭ ސަބަބެއްވެސް ނޫނެވެ.[11]

24. މައްސަލައާގެ ހުށަހެޅުން ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އެދުން ހުށަހެޅުން، ނަމަވެސް ހުށަހެޅުން ހުކުމާ އެއްވެސް ގުޅުމެއް ފެނުނު ތަރުތީބަކީ ޝަރީޢަތުގައި ހަމަހަމަކަމާއިއެކު ބަލާނެ ގޮތަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ހެކި ޝަރީޢަތަށް ހުށަހެޅުމަށް ބާރުލިބިގެންވާ ފަރާތަކަށް ދޭނެ ގޮތް ހަމަޖެއްސުމާއެވެ.[12]

25. ހެކިން ޕްރޮސިކިއުޓަރ އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުން އެދިފައިވާ ސަބަބުތަކަށް ބަލާއިރު، ފުލުހުން ކަމުގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުން ފާހަގަކުރި ވާހަކައާއި ފަރާތަކީ ޑ.ވ.ޖ ފަރާތްތަކުގައި އޮތުމުގެ ފުލުހުން އުޅުން ފާހަގަ މީހުގެ ތުހުމަތުން ހިފެހެއްޓުން ކަމަށެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ އެއްވެސް ހުކުމެއް ސާބިތުކޮށްދެވިފައިނުވެއެވެ. ޝަރީޢަތުން ނަމަވެސް ޤާނޫނުން ޖިނާއީ ތަރުތީބު ފާހަގަކުރާ ކަންކަމުގައި އެކަންކަން ސާބިތުކުރުމުގައި އަސާސީ ޙައްޤުތަކުގައި ބަލަންޖެހޭ އެ ޖިނާއީއެވެ. އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި ޑ.ވ.ޖ ފަރާތްތަކުގައި "ޤާނޫނު"[13] ނަމަކަށް ކިޔާ ގޮތެއްގައި ރަޖިސްޓްރީކުރެވިފައިވަނީ އެކަންކަމެވެ. އެކަންކަމުން، މިކަން އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ގޮތުގެ ރަޖިސްޓަރީއިން ސާބިތުވާތީ، މިކަމާ އިދާރާގެ ޝަރީޢަތް ހެކިން ހުށަހަޅާއި ސާބިތުކުރެވޭކަށް ނުކެރޭނެކަމަށް ނުފެނެއެވެ.

26. މިގޮތުން މައިގަނޑު ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުން ސާބިތުކޮށްދީނުން ބޭނުންވާ، އެ ގޮތުގައި އިސްތިއުނާފްކުރާ ފަރާތުގެ ސާމާނު ހުރިކަމާއި، އަދި އެހެން ބަޔަކާއިބެހޭ ދިރާ މީހުން ދެއްކިކަމުގެ ބާރުގެ ދަށުން ގެންގޮސްފައިވާކަމާއި، މިކަން މިގޮތަށް ކޮށްފައިވާ އެއްވެސް ބަޔަކު ދިނުމުގެ ނިޔަތްކަމެވެ.

[11] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2017/SC-A/26 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. ސައިފާ މުސާ) ޤަޟިއްޔާގެ 43 ވަނަ ނުކުތާ
[12] ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2017/SC-A/26 (ޕްރޮސިކިއުޓަރ ޖެނެރަލްގެ އޮފީސް ވ. ސައިފާ މުސާ) ޤަޟިއްޔާގެ 45 ވަނަ ނުކުތާ
[13] މިނިސްޓްރީ އޮފް އެޓޯނީ ޖެނެރަލްގެ ޤާނޫނު ނަންބަރު 2004/03 (ގެޒެޓް ނަންބަރު: 9348) ޤާނޫނުގެ "އިމާރާތުގެ ގޮތިގެ ރަޖިސްޓަރީ"

މިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ދަޢުވާއާގެ ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 3 ވަނަ ނުކުތާގެ (ހ) ގައި މިކަމަށް އަލިއަޅުވާލާ ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޤަޟިއްޔާގެ އެ ނިންމުމުގައި ވަނީ "ގ.މާފިޔާފުއްބަދި މިހުން ދިރިހުރޭ ރަށްރަށުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސި އުޅަނދުގައި ދިރިއުޅުއްވުން އަދި އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގައި އެ އާއިލާތަކުން އުޅަނދުގައި ދިރިއުޅުނުއިރު ގެންގުޅުން އުފުލާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ބެލެވޭ ތަކެއްޗަކީ އާއިލާތަކުން ގެންދިއުމަށް ދޫކޮށްފައިވާ މުދާކަމާއި އުޅަނދު ތަކެތި ގެންދިއުމަކީ އުމުރުދުވަހުގެ އަޅުގެ ފެރިޔާގެ ޖިންސާގައި އޮތް ކަމަކަށްވެފައި އުޅަނދު ދުއްވާ މުދަލަށް ބަދަލުދިނުމަށް އުޅަނދުގައި ބަޔާންވެގެން ނުވުމާއި، އަދި ހަމަ މިދަތުރުގައިން އުޅަނދު ދުއްވާ މުދާ ދަތުރުތަކަށް ނަގާފައިވާ ކަމަށް ނުވާތީ، އަޙްމަދު މަނިކުގެ ދަޢުވާއާ ހުކުމްކުރައްވާފައިވާ ހުކުމް މި ދަޢުވާގައި ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ނުކުތާގައި ..." މިދަތުރުންކަމުގައިވާއިރު، މި މައްސަލައިގައި ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތަށް ބަލައި، އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ބެސްވިދިޔަ ސަބަބަށް ބަލައި، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ހުރިން ކޯޓަށް ބާޠިލުކުރިނަމަވެސް، އެ ކަރިންގެ ކަރި ބަރަން ދިޔުން މާބޮޑު ބަދަލެއް އެބައޮތްކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

27. މީގެ އިތުރުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި ގ.މާފިޔާފުއްބަދިގައި އޮތް ޖާދުރުގެ އެއް ވިހުން ގޯތިގައިވާ ޢިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ކޮށްފައިވާ އުމުރާނީ މަސައްކަތްތަކަށް ދައުލަތުން ބަދަލު ދިނުމަށް އެދި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ޝަރީޢަތާ ގޮތަށް މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ފަރާތުން ދިވެހި ދައުލަތުން ބަދަލު ދިނުމުގެ މައްސަލައެއް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައެވެ.[14] މި މައްސަލައިގެ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތާއި ދައުލަތާއި ދެމެދު އެއްބަސްވާ ވަކި އަގެއް ނެތުމުން، ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ޝަރުޢީ އަގެއް އަގު ކޮމިޓީ މެދުވެރިކޮށް ކަނޑައެޅިގެން ދިޔައެވެ. އަދި މި އަގަކީ އަގު ކޮމިޓީއިން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަގު ކަމުގައިވާ -/298,862ރ. (ދުއިސައްތަ ނުވަދިހަ އަށްހާސް އަށްސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ދެ ރ

[14] 19 ޖަނަވަރީ 2017ގައި ހުކުމްކުރައްވާފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާއާ

ތުރިޙާ) ކަމުގައި ބަލައި، މި ފައިސާ އިސްތިޢުމާލުކުރާ ފަރާތަކަށް ދިނުމަށް ދައުލަތުގެ މައްޗަށް އަމުރުކުރެވުނެވެ. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއިން ނިންމާފައިވާ[15] މި މައްސަލަ އިސްތިޢުމާލުކުރާ ފަރާތަށް އިސްތިޢުމާލުކުރެވޭނެ ފަދައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން، ޤާނޫނުގެ އެވް ކިޔުން ގޮތުގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުހުރުމާ މުދަލާއި ކޯރުފައިވާ އުމުރާނީ މަސައްކަތްކަމަކަށް އިސްތިޢުމާލުކުރާ ފަރާތަކަށް ދައުލަތުން ދޫކުރާ ބަދަލު ޝަރުޢީ މަރުޙަލާ ގުދުވިރީކާރު ކަނޑައެޅި، މި ބަދަލު އިސްތިޢުމާލުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިދީ، މިކަމަށް ފައިސާލާދުކުރުމު ޙުކުމެއްގެ ހުއްޖަތެއް ލިބިފައިވެއެވެ.

ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާ

28. ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި މީސްމީހުންގެ މުދަލާ ނިގުޅައިގަނެވޭނެ ތަކެތި ނުންކަމަށާއި، އާންމުވެގެންވާ މަސްލަޙަތަށްޓަކައި، ޤާނޫނުގައި ކަނޑައެޅި ބާރުތަކުގެ ދަށުން ނޫނީ، އަދި އާދަމަށްޓަކައި ޤާނޫނު ކަނޑައަޅާ ބަދަލުދިނުމެއް ނެތި އެއްވެސް މީހެއްގެ މުދަލެއް އެ މީހެއްގެ ރުހުމެއް ނެތި ދަށުކުރުމަށް ނުގެނެވޭނެކަމަށާއި، މީހެއްގެ މުދަލެއް ދަރުވަލަން ނަގަންވާނީ ޤާނޫނު ކަނޑައަޅާ އަދުލުވެރި ބަދަލެއް ދިނުމަށްފަހުގައި ކަމަށް ބަޔާންކުރެއެވެ.

29. މި މައްސަލައިގައިވެސް މި ހިމެނޭ ސުވާލާއި އެއްފަދައިން، ސަރުކާރުން ވ.މާފުށީގެ ބިމަށް ދިރިއުޅޭ ރަށުގެ ގޯތިގައި ހަމަޖެއްސުމާއި ގުޅިގެން، އާއިލާތަކަށް ބާރުވެރިކަން ހަމަޖެއްސުމާއި، އަދި ބަދަލު ދިނުމުގެ މައްސަލާ ހިމެނޭ ގޯތިން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުން ހުކުމްކުރި އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2017/SC-A/29 **ރަސަން ޖާރިކު ވ. ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ)** ޤަޟިއްޔާގައި، ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)އާ ރަނގަޅު އެ ކޯޓުން ފާހަގަކުރައްވާފައިވާ ވ.މާފުށީއާ

[15] މި ޤަޟިއްޔާ ނިމިފައިވަނީ 16 އޭޕްރިލް 2018ގައި

މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުން ނިންމާފައިވަނީ އެ ރަށު މިދިޔަ ބޭނުންތަކަށް ޒުއްބަލަކުރަމުންދާކަން އެނގެން އޮތުމުން، އެއީ ދައުލަތަށް އާންމުކޮށްގެންވާ މަސްއޫލިއްޔަތުގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއް ކަމުގައި ޤާނޫނީގޮތުން ޤަބޫލުކުރަންޖެހޭކަމާއި، އަދި މީހުން ދިރިއުޅުމުން ދިރި ރަށެއް، އެއީ މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅުމުގެ ޤާނޫނީ ބާރު ލިބިގެންވާ ފަރާތުން އެކަން އެގޮތަށް ކަނޑައަޅައި، އެ ރަށެއްގައި ދިރިއުޅުމުންދިޔަ އާއިލާތައް އެހެން ރަށްރަށަށް ބަދަލުކޮށް އެ މީހުންނަށް އަސާސީ ހިދުމަތްހިފޭނެ ފަހިކޮށްދީ، އެ މީހުންގެ މުދަލަށް ޝަރުޢީ ބަދަލުދީ މިފަދަ ހުރިހާ ކަމެއް އެންމެ ފުރިހަމައަށް ތަންފީޒުކޮށް ނިންމުމަށްފަހު ކަނޑައެޅޭ ވަކި އުސޫލުތަކެއްގެ މަތިން، ވަކި އިންތިޒާމުތަކެއް ހަމަޖެހި، ތަރުތީބުތަކެއް ކުރެވުން ޖެހޭނީ ކަމީ ޤާނޫނުތަކާ ހަމައެއް ކަމުގައެވެ.

30. ބިނާވެރިކަމުގެ ބައްޓަމާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާގައި ހިމެނޭ ބައްޓަމުގެ ތަރުތީބުން އެއް ބައްޓަމެވެ. މި ބައްޓަމު ކުރުމުގެ ރައްޔިތުންނަށް ލިބިދޭ ބައްޓަމެކެވެ. މި ބައްޓަމީ ލިބިދޭންޖެހޭ ދައުލަތުގެ ތަކާފުލުކުރުމާއި، ކެތްތެރިކަން ހުރި މުންވަރުކަމުންނެވެ. އަދި މި ބައްޓަމަށް ރައްޔިތުންނަށް ޚާއްސަ މަގު ތަކާފުލުކުރެވޭނީ ދައުލަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތެއް ކަމުގައި ވާތީ ވަސީލަތްތައް މި ޤާނޫނުއަސާސީގެ ބާރުލިބިގެންނެވެ. މިގޮތުން މި ބައްޓަމަށް އަސާސީ ރައްޔިތުންނަށް ހިދުމަތްދިނުމަށް ދައުލަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުތަކަށް ޙާލަތު ފެންނަމުންދެއެވެ. އެހެންކަމުން، ދައުލަތުގެ ތަކާފުލުކަމާއި، ކަރުދާސްތައް ހަމަޖެއްސުމާއި، ތަކާފުލުކަމާއި ހުރި މުންވަރުކަން މި ބައްޓަމަށް ރައްޔިތުންނަށް ލިބިދެނީ މަގެއް ތަކާފުލުކުރެވޭނެއެވެ.

31. ގ.މާފުށި ފަޅުރަށް މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށެއްގެ ގޮތުގައި ހަމަޖެއްސުމަށް ސަރުކާރުން ނިންމާފައިވަނީ 5 އޮގަސްޓް 2011ގައި އޮތް ކެބިނެޓް ބައްދަލުވުމުންނެވެ. މި ނިންމުމާއި ގުޅިގެން ގ.މާފުށި ފަޅުރަށުގައި ދިރިއުޅުމުން އައި އާއިލާތައް އެހެން ރަށްރަށަށް ބަދަލުކުރުމުގެ ޕްރޮގްރާމް ރައްޔިތުން ކުރިއަށްގެންދާނެ މަސައްކަތް ކުރަމުން، "ގ.މާފުށި ފަޅުރަށުގައި ދިރިއުޅުމުންއައި އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގެ ޕްރޮގްރާމުގެ ދަށުން

އުސޫލު" 30 ޖޫން 2013 ގައި ފާސްކުރެވުނެވެ.[16] މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންވަޔަރަންމަންޓްގެ 29 އޮކްޓޫބަރު 2013 ގެ އިޢުލާނުގައި[17] ޅ.މާފިލާފުށްޓަރި މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށްތަކުގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުން ކަނޑައެޅުމާއި ފެތުރުން، އެ ރަށުގައި ދިރިއުޅުން ހައި ހާލަތަށް ބަދަލުކުރުމާއި، ހަދި އެ ހާލަތުގެ ގޮތުގެ ދަށުގައި ކަނޑައަޅާ މަސައްކަތްތަކަށް އިންސާފުވެރި ސަރުކާރު ބަދަލެއް ދިނުމަށް ނިންމާފައިވާކަމުން، އެ ރަށުގެ ގޮތުގެ ދަށުގައި އިތުރު އުމްރާނީ މަސައްކަތެއް ނުކުރުމަށް އަންގާފައިވެއެވެ.

32. "ޅ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅުނުއާއި ހާލަތެއް ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނެ އުސޫލު"އަށް ބަލާއިރު، އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

1. މާލެއަށް ނިސްބަތްވާ ހާލަތުކަން، މާލެއިން ހުޅުމާލޭ ހިސާބުން ހަމަޖެއްސައިދިނުމަށް ދިނުމަށެވެ:[18]

1.1 ޅ.މާފިލާފުށީގައި ތިބި ނަން މަތީގައި ގެއްލުން ހުރިމާއްދާ ތިބާގެ ނުވަތަ ތިބާގެ އަނބިމީހާ/ފިރިމީހާގެ ނަންމަތީގައި ރަޖިސްޓްރީކުރެވިފައިވާ 500 އަކަފޫޓުގެ ބިމުން ބިންކޮޅެއް ނުވަތަ ފްލެޓެއް އާއިލާ 500 އަކަފޫޓުގެ ބިމުން ބޭރުވެރިކަމެއް މާލެ، ހުޅުމާލެ، ވިލިމާލޭގައި ނުވަތަ، ހުޅުމާލޭގައި ސަރުކާރުން ހިންގާ ހައުސިންގ ޕްރޮޖެކްޓްގެ ދަށުން އިމާރާތްކުރާ ފްލެޓްކުން 3 ކޮޓަރީގެ ފްލެޓެއް ހަމަޖައްސައިދިން

2. އަތޮޅު ތެރޭގެ ރަށްރަށުން ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތުގައިވެ:[19]

16 ޅ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅުނުއާއި ހާލަތެއް ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނެ ހަމަޖެހިފައިވާ އުސޫލުގެ 1 ވަނަ ނަންބަރު "ތަޢާރަފު" ގައި މިކަން ފާހަގަކޮށްފައިވޭ

17 މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންވަޔަރަންމަންޓްގެ ނަންބަރު (IUN)138-DS1/1/2012/85 (29 އޮކްޓޫބަރު 2013) އިޢުލާން

18 ޅ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅުނުއާއި ހާލަތެއް ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނެ ހަމަޖެހިފައިވާ އުސޫލުގެ 3.1 ވަނަ ނަންބަރު

19 ޅ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅުނުއާއި ހާލަތެއް ބަދަލުކުރުމުގައި އަމަލުކުރަންވާނެ ހަމަޖެހިފައިވާ އުސޫލުގެ 3.2 ވަނަ ނަންބަރު

2.1 ޓެ.މާލިޓާލްދީރީގައި ތިމާގެ ނަން މަތީގައި ގެއެއް ހުރުމާއެކު ތިމާގެ ނަންމަތީ ރަޖިސްޓްރީކޮށްފައިވާ ބިމެއް ނުވަތަ ބިންކޮޅެއް ނުވަތަ ބޮޑިއާވަހިކަމެއް ޓެ.މާލިޓާލްދުރި ފިޔަވައި ރާއްޖޭގެ އެއްވެސް ރަށެއްގައި ނެތްނަމަ، ބޮޑިއާވަހިކަމެއް ހަމަޖެއްސުން

2.2 އެ އާއިލާއަކުން ބަދަލުވާން ބޭނުންވާ އަތޮޅުގެ ރަށްތަކުގެ ރަށަކީ، ސަރުކާރުގެ ގެދޮރު އިމާރާތްކުރުމުގެ މަޝްރޫއުއް ކުރިއަށްދާ ރަށަކަށް ނުވާނަމަ، އެ ރަށަކުން ގޯތި ހަމަޖެއްސުމުގެ ފުރުޞަތު އޮތުމާ ބަލައި، އެ ފުރުޞަތު އޮތުމެއްނެތްނަމަ ގޯއްޗެއް ހަމަޖެއްސުމާއެކު، 3 ނުވަތަ 2 ކޮޓަރީގެ ގެއެއް އިމާރާތްކޮށްދިނުން، ނުވަތަ އިމާރާތް ކުރުމަށް ފާސް ފައިސާ އެ ފަރާތަކަށް ދިނުން، ނުވަތަ އެ ފަރާތަކުން ދޫކޮށްލާ ޓެ.މާލިޓާލްދީރީގައި ހުރި ގެއާއި ގޯތީގައި ހުރި އިމާރާތްތަކާއި ވަށްފަރު ގަސްގަހާއި ކުރެވޭ ސަރުކާރު މަރުކަޒާ އަދުގެވަގުތު ފައިސާ ދިނުން

3\. ހައުސިންގ ޔުނިޓެއް ހަމަޖެއްސައިދިނުމުގެ މިންގަނޑަށް ނުފެތޭ އާއިލާތަކަށް އެ ފަރާތްތަކުން ޓެ.މާލިޓާލްދުރިން ނަގާފައިވާ ގޯތީގައި ކޮށްފައިވާ މަސައްކަތްތަކާއި އަދުގެވަގުތު ސަރުކާރު މަރުކަޒާ ދުރުގިރިކޮށް އިންސާފުވެރި ބަދަލެއްދިނުމެވެ.[20]

33\. މި އުޞޫލަށް ރިޢާޔަތްކުރާއިރު، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި "މާކަރީ"އޭ ކިޔާ 969 (ނުވަސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ނުވައެއް) އަކަފޫޓުގެ ބިންގޮތަކީ ގޯއްޗެއް، މި އުޞޫލަށް އަމަލުކުރަން ފެށިއިރު[21] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުން މަތީ ރަޖިސްޓްރީކުރެވިފައިވާކަން އެނގެއެވެ.[22] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން މ.މާކަރީ އޭ ކިޔާ ގޯއްޗާއި އެ ގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލުން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިގެންވާ 969 (ނުވަސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ނުވައެއް) އަކަފޫޓުގެ ބިމާއި އެ ބިމުގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލުގެ

20 ޓެ.މާލިޓާލްދުރީގައި ދިރިއުޅުއްވުންއަށް އާއިލާތަކާއި ބަދަލުކުރުމުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ އުޞޫލުގެ 4.2 ވަނަ ނަންބަރު

21 ފުރަތަމަ އުޞޫލު 30 މޭއި 2013 ގައި ފާސްކުރެވި، މި އުޞޫލަށް 30 އޮކްޓޫބަރު 2014 ގައި އިސްލާހު ގެނެވިފައި

22 މިކަން މ.މާކަރީގެ ނަންބަރު ބ.17918 އިމާރާތުގެ ގޯތީގެ ރަޖިސްޓްރީއިން އެނގެއެވެ.

ދެބައިކުޅަ އެއްބައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ މިލްކުން ކަނޑައި، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ އަނބިމީހާ، ޒުބައިދާ އާދަމްއަށް ހިބައިން ދިނުމަށް ސިވިލް ކޯޓަށް 15 ޑިސެމްބަރ 2014ގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅައިފައިވާކަން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2083/Cv-C/2014 ޤަޟިއްޔާއިން އެނގެއެވެ. އަދި މި ޤަޟިއްޔާއިން މ.މާކަރީ އުވެ ހިޔާ ގޯތިން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިގެންވާ 969 (ނުވަސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ނުވައެއް) އަކަފޫޓުގެ ބަންގާރަ ބިމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ޒުބައިދާ އާދަމްއަށް ލިބިދީ، އެ ބައިގައިވާ ނުއުފުލޭ މުދާ ޒުބައިދާ އާދަމްއަށް މިލްކުވެގެންވާގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ 08 ފެބްރުއަރީ 2015ގައި ކަމުން، ބޭނުމިދިހަ އުޅުއްވަން ޤަވާއިދުކަންކުރިއިރު، އަދި މި އުޅުއްވުމުގެ ތެރޭގައިން ކަންކަން ކަނޑައެޅިގެން ދިޔައިރު، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުގެ ނަމުގައި "މ.މާކަރީ"އުވެ ހިޔާ 969 (ނުވަސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ނުވައެއް) އަކަފޫޓުގެ ބަންގާރަ ގޯތިތެރެ އިމާރާތް އެއްފެށޭ ސަރުކާރު ނުއުފުލޭ ގޮތަށް ހަމަވެގެންދެއެވެ.

34. އެހެންކަމުން، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަކީ ބޭނުމިދިހަ އުއްބުހާއި އެއްގޮތަށް ގޮތުގެ މަތިން، ހުރިހާލަތުގައިން ފުރުޞަތު ނުވަތަ ބިމުގެ ލިބުމަށް ޝަރުޢީ ފުރަތަމަ ފަރާތެއްކަންކަން އެނގެއެވެ. އަދި މި އުއްބުހާއި އެއްގޮތަށް ގޮތުގެ މަތިން ލ.ވިލިފުށިރިގައި ވެފި ޙަޔާތުގެ އެއް ނަމަކަށް ހިޔާ ގޯތިގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުއުފުލޭ މުދަލާއި ކޮންޑިޝަން އުފެދިފައި މަސައްކަތްތަކެއް ޝަރުޢީ އަދި ކަމުދާ ގުދުފެރިކަން އަދުމަދުގެތަކުން، އެ އަގަކީ -/298,862ރ. (ދުއިސައްތަ ނުވަދިހަ އަށްހާސް އަށްސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ދެ ރުފިޔާ) ކަމުގައި ކަނޑައެޅި،[23] ބަދަލުގެ ގޮތުގައި މި ފައިސާ އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ލިބިދެވިފައިވާކަންވެސް އެނގެއެވެ.

35. އެހެންކަމުން، މިހެން ދިރިއުޅުމުން ދިޔަ ބަދަލު، އެއީ މިހެން ދިރިހުރުމާ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ބާރުލިބިފައިވާ ފަރާތަކުން އެކަން އެގޮތަށް ކަނޑައަޅަގައި، އެ ބަދަލުގައި ދިރިއުޅުމުން ދިޔަ އާއިލާތަކުން އެހެން ބަދަލަށް

[23] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއިން

ބަދަލުކޮށް، މިކަން ފުރިހަމައަށް ތަންފީޛުކޮށް ނިޒާމުތަކަށް ކަނޑައެޅިގެން ދިޔަ ވަކި ޢުޤޫބާތެއްގެ މަޤްޞަދީ،

އެ މީހުންނަށް ދައުލަތުގެ ޚިދުމަތްތެރިކަން ހުރި މީސްތަކުންނަށް ބާރުވެރިކަން ދީ، އެ މީހުންގެ މުދަލާއި

ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން ޝަރުޢީ ބަދަލެއްދިނުމުގައި،

ޤާނޫނުއަސާސީގެ 40 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

36. ގ.މާފިލާފުށްބަލި މީހުން ދިރިއުޅޭ ރަށްރަށުގެ ގޮތުގައި ހަމަޖައްސައި، މިކަން އާންމުކޮށް،[24] މިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އިތުރު އިޢުލާންތަކެއްކޮށް،[25] މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިން އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ 23 ނޮވެމްބަރު 2014ގެ އިޢުލާނުގެ ތަފްސީލުގައިވާ ގ.މާފިލާފުށީގައި ދިރިއުޅެމުން އައި އާއިލާތައް ބަދަލުކުރުމުގެ މަސައްކަތް ނިމުމާއިއެކު، އާންމުންގެ ގޮތަށް ބަދަލު ދިނުމުގެ މަސައްކަތް ފުރުމުގެ މަސައްކަތްކުރިއަށްގެންދިއުމުގައި، އާންމުންގެ ގޮތުގެ ބަދަލު، ގ.މާފިލާފުށީގެ ގޮތުގެ އިމާރާތްކޮށްފައިވާ އާއިލާތައް ފުރަތަމަ އެހެން ފަރާތްތަކުން އެރަށަށް ގެނައުމާއި، އަދި ރަށަށް އެޅުމަށްޓަކައި އެމް.އެން.ޑީ.އެފްގެ ހުޅަނގު ހިޔާކަރުގެން ނުވަތަ އަތޮޅު ކައުންސިލްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅިގެން ނޫނީ ރަށަށް ޝަރުތުތަކާ އެއްގޮތަށް އިޢުލާންކޮށްފައިވާތީ، މިފަދަ އިސްތިޢުމާލުކުރާ ރަށަށް ނުކުމޭ ހިސާބުގައިވާ ކަމެއް ބެލުމަށް ތަޢާރަފުކުރުމުން، ގ.މާފިލާފުށީގެ ޖަމާޢަތުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރާ ރަށަށް ގެންގުޅުން މުދަލާއި، އެތަނުގައި އިސްތިޢުމާލުކުރާ ރަށަށް ބަދަލުދީގެން ނުވަތަ އިސްތިޢުމާލުކުރާ ރަށުގެ ބަދަލުގެ ދަރުގައި އެރަށް މީހުން ދިރިއުޅެނީ، އެ މީހުން ބަދަލުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ތިބިފައިވާ ކަމުގައި ފާހަގަކުރަމެވެ. އެހެންކަމުން، ސިވިލް ކޯޓުން މި މައްސަލަ ނިންމުމުގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ކުޅިވަރާބެހޭ ޤާނޫނު[26] ގެ 3 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމާމެދު ބުނެދިނުމުގައިވާނަމަ، އަދި ޤާނޫނުއަސާސީގެ

[24] މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިން އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ 29 އޮކްޓޫބަރު 2013ގެ އިޢުލާން

[25] 17 ނޮވެމްބަރު 2014ގެ އިޢުލާން، 23 ނޮވެމްބަރު 2014

[26] ޤާނޫނު ނަންބަރު 22/2010

42 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އާ ޚިލާފަށް ސިވިލް ކޯޓުން މައްސަލަ ނިންމާފައިވާތީވެ އެނގެންނެތްއިރު، އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާ މި ނުކުތާއަކީ ބަލައިގަނެވޭނެ ނުކުތާއެއްކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

ޚުލާސާ

37. އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތަކުގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ބަދަލު ލިބިދިނުމަށް އެދިފައިވެއެވެ.[27] އިސްލާ ފާރަގަކޮންފަނީގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާއާއިން ފާރިއްޖެ މާލިއްޔަތު މަރުން ދިރިސްކާ ތަރުކާގެ ގޮތުގައި ސަރުކާރުން ކަނޑައެޅުމާއި ގުދެގެން އެ ތަރުކާގައި ދިރިއުޅުމުން ދިޔަ އާއިލާތަކުގެ ތެރެއިން ހައުސިންގ ޔުނިޓެއް ހަމަޖެއްސައިދީ މިންގަނޑެއް ނުފެށި ގެއިތަކުގައި ކޮންފަރާ އުޅުނީ މަސައްކަތުގެ އަގުމަގުކޮށް ޝަރީޢަތް މުދަލިބިގަނ ބަދަލެއް ދިނުމަށް ސަރުކާރުން ނިންމާފައިވާތީ، ވ.މާލިމާފުށި ޤާނޫނު ނަމަކަށް ހިޔަނު ގޮތުގައިވާ ދިމާލަށްތަކާއި ނުޑުފާ މުދަލާއި ކޮންފަރާ އުޅުނީ މަސައްކަތްތަކަށް ބަދަލު ދިނުމަށް ދިވެހި ދައުލަތުން އަށަގަދުމަނިކަށް ބަދަލުވާ ގޮތަށް ހުކުމް މައްސަލާގައި، ވ.މާލިމާފުށި ޤާނޫނު ނަމަކަށް ހިޔާ ގެތެރެއިން އިމާރާތްތަކާއި ނުޑުފާ މުދަލާއި ކޮންފަރާ އުޅުނީ މަސައްކަތުގެ އަގެއްގެ ގޮތުގައި ޝަރީޢަތް އަގުކުރިމުން ހިއްޖަފާ އަގުކުރުގައިވާ -/298,862ރ. (ދުއިސައްތަ ނުވަދިހަ އަށްހާސް އަށްސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ދެ ރުފިޔާ) އަދި މި ގެތެރެއިން އިމާރާތްތަކާއި ނުޑުފާ މުދަލާއި، ކޮންފަރާ އުޅުނީ މަސައްކަތުގެ ޝަރީޢަތް އަގު ކުރުމުގައި ކަނޑައެޅައި، މި ފައިސާ ދައުލަތުން

[27] އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން އެދިފައިވަނީ ވ.މާލިމާފުށި "ޤާނޫނު" (ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު 2000/03) އެވެ، ހިޔާ ބަންގަލަ ގޯއްޗާއި އެގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތައް ދައުލަތުން ނަގާފައިވާ ގޮތުން، އަލަށް އެގޯތި ހިފާފައިވާތީ، އެތަކެތީގެ އަގުގެ ގޮތުގައި 347,240 (ތިންލައްކަ ސާޅީސްހަތްހާސް ދުއިސައްތަ ސާޅީސް ރުފިޔާ) އާއި އަދި އެގެއިން އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތް ނުކުން ތާވަލުން ފެށިގެން މަހަކަށް 18,000 (އަށާރަހާސް ރުފިޔާ) ގެ ހިސާބުން ކުލި ގޮތުގައި ޖުމްލަ 493,800ރ. (ހަތަރު ލައްކަ ނުވަދިހަ ތިންހާސް އަށްސަތޭކަ ރުފިޔާ) އާއި އަދި 19 ޖަނަވަރީ އިން ފެށިގެން 16 އޮގަސްޓް 2018 ގެ ނިޔަލަށް އެބިލްޑިންގައި ކުރިމުން ގެންދިޔަ މަސައްކަތުން ލިބެންޖެހޭ އާމްދަނީގެ ގޮތުގައި އެއްދުވަހަކަށް ލިބެމުން ދިޔަ 3500ރ. (ތިންހާސް ފަސްސަތޭކަ) ގެ ހިސާބުން ލިބެންވާ ޖުމްލަ 68,133.33 (ފަސްދޮޅަސް އަށްހާސް އެއްސަތޭކަ ތިރީސް ތިނެއް ރުފިޔާ / ތިރީސް ތިން ލާރި) އާއި އަދި މާލީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި 864,000ރ. (އަށްލައްކަ ފަސްދޮޅަސް ހަތަރުހާސް ރުފިޔާ) އާއެކު ޖުމްލަ 1,773,173.33 (އެއް މިލިއަން ހަތްލައްކަ ހަތްދިހަ ތިންހާސް އެއްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިން ރުފިޔާ / ތިރީސް ތިން ލާރި) އަދި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތަށް ދައްކަންޖެހޭ ފައިސާކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ދައުލަތުން އަދި ދައްކަވަން ނިގޮ ކޯޓު ބަދަލުގައި ހުކުމްކުރި އިން 03 (ތިނެއް) ކަލަންޑަރު ދުވަހުގެ ތެރޭގައި އިސްތިއުނާފު ކުރާފަރާތުގެ އަތްފޮތަށް ދައްކަންޖެހޭނެކަން.

އަބްދުލްމުޙްސިނުއަށް ދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މި މައްސަލަ އަބްދުލްމުޙްސިނުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިވެއެވެ. އަބްދުލްމުޙްސިނުގެ ނަމުގައި މާފަންނުހިރިގައި އޮތް ޗަދުރު ބައި ގޯއްޗާއި އިމާރާތްތައް ޙަވާލުކުރުމަށް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ޙުކުމް ބާތިލް ކުރަން ބޭނުންވާ ކަމަށް ބުނެ އަބްދުލްމުޙްސިނުގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅި ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 (މިހާރު އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ) ދަޢުވާއާގައި ވެސް ހުށަހަޅާފައިވާ ހުޖްޖަތް މުޙައްމަދުގެ ގޮތުގައި ހުރި ބައިވެރިވުމުގެ އަގާއި، އެ ގޯތީގެ ގޮތުގައި ދިނުމުގެ ހައިސިއްޔަތުން އަބްދުލްމުޙްސިނު ދެކޮޅުހެދި ކުރީގެ އަގާއި ގުޅުންހުރި ބަޔާނުގެ ވެރިވުމާއި އަދި ޙައްޤުތައް ޙަވާލުނުވާ ކަމަށް ބުނެ ކުރިން ދައުވާކޮށް ނިމިފައިވާ ކަމެއް ބަޔާންކުރުމުގެ ބާރު ހުރުމާއި ބެހޭ ހައިސިއްޔަތުން، ޝަރީޢަތް ކޯޓުން ނިންމަވައިފައިވާ ނުކުތާއަކީ ވެފައިވާ، އެ ނިންމުމުގައި އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިނުވާކަމުގެ ގޮތުން ނުކުތާއެއް ނުވަތަ އެ ނުކުތާގައި ހިމެނޭ ކަމަކީ ވެސް ކަނޑައެޅުނު ހަމަ ހުކުމެއްގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ނުކުތާއެއްގެ ގޮތުގައި ނިމިފައިވާތީ، މިކަމުން އަލިއަޅުވާލުމުން މުޙިއްމުކަމުގައި ދެކެވެ.

38. ރެސް ޖުޑިކާޓާ (res judicata) ނުވަތަ ކަނޑައެޅި ނިޔާގެ ބާރު، މި ޤަޟިއްޔާގެ މާނައަކީ އިޙްތިޖާޖް ދިބެވިފައިވާ ކޯޓުން ނުވަތަ ޝަރީޢަތުގެ ފަރާތުން ވަކި ދަޢުވާތަކަށް ހިނގާ ވަކި ކަމެއް (ނުވަތަ ކަނޑައެޅިކަމެއް) ގެ މައްސަލަ ނިޔާއެއް ކަނޑައެޅިފައިވާ، އެ ނިންމުމަކީ، އިސްތިއުނާފު މަރުޙަލާގެ ތަކުރާރުން އެކަހަލަ ދައުވާކުރުމުގެ ބާރުން، އެ ފަރާތްތަކުން އެ ނިޔާ ކަނޑައެޅި ކަމަކާ (ނުވަތަ ކަނޑައެޅިކަމަކާއި) ގުޅިގެން، އެ ފަރާތްތަކުގެ މެދުގައި އަލުން ދައުވާ ކުރުމަށް ކަމެއް ނޫން ކަމެވެ.[28]

39. ބަލާ ޖުޑިކާޓާގެ މަބްދައު ބިނާވާ އުސޫލުތައް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/25 **ބަޝީރު ހުސައިނުގެ (ޏ.ފުވައްމުލައް) ތަރިކާ ވ. މުޙައްމަދު އިސްމާޢީލް ރަޝީދު އަދި ބައިވެރިން**

[28] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/25 (ބަޝީރު ހުސައިނުގެ (ޏ.ފުވައްމުލައް) ތަރިކާ ވ. މުޙައްމަދު އިސްމާޢީލް ރަޝީދު އަދި ބައިވެރިން) ޤަޟިއްޔާ

ޤަޟިއްޔާގައި ތަރްޖީޙްކޮށް ބަޔާންކޮށްދީފައެވެ. އެގޮތުން، ޖިނާއީ ޤުޟާތުގެ މަބްދަޢު ބަޔާންވެފައިވަނީ މައިގަނޑު 3 (ތިނެއް) އުޞޫލެއްގެ މައްޗަށްކަމުގައި، އެއީ:

1. އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް[29] އާއި؛
2. ކޯޒް އޮފް އެކްޝަން އެސްޓޮޕަލް[30] އާއި؛ އަދި
3. އިޖްރާއަތުގެ ނަހަމަ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމުގެ[31] މައްސަލައެވެ.

40. މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފުކުރާ ފަރާތުން ލިބިދިނުމަށް އެދިފައިވާ ބަދަލާއި ގުޅޭ ގޮތުން، މި މައްސަލައިގެ ހަޤީޤަތްތަކުގެ މައްޗަށް، އިޝޫ އެސްޓޮޕަލްގެ ހުކުމް ތަޠުބީޤުވޭތޯ ބެލުން މުހިންމުކަމުގައި ދެކި، މިކަމުގެ އަލިގައި ފާހަގަކުރެވޭ ކަންކަން ބަޔާންކުރަމެވެ.

41. **ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2016/SC-A/25 ބަރީ ހޮލްޑިންގްސް (ޕީ.ވީ.ޓީ) ލިމިޓެޑް ވ. މޯލްޑިވްސް އިންލަންޑް ރެވެނިއު އޮތޯރިޓީ** ޤަޟިއްޔާގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ފަދައިން މައްސަލަތަކުގެ މައްޗަށް އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް ޤާއިމުވުމަށް ހަރަގާފައިވާ ނުކުތާއަކީ (އެ މަރުޙަލާގައި) އެ ނުކުތާގެ މައްޗަށް ކުރިން ނިންމުމުގެ ނިންމާފައިވާ ނުކުތާއެއްކަމަށްވުމާއި، ހަރަކާތްތެރިވެފައިވާ އެ ނުކުތާގެ މައްޗަށް (އެ މަރުޙަލާގައި) ކުރިން ނިންމުމުގެ ނިންމާފައިވާމަށް، އެ ނިންމުމުގެ ނިހާއީ ނިންމުމަކަށްވެފައިވާމަށް، އަދި އެ ނުކުތާގެ

---

[29] އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް ތަޠުބީޤުކުރެވޭނީ، މައްސަލަތަކުގެ މުހިންމު ބައެއްގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ނުކުތާއެއް، އެ ނުކުތާ ހިމެނޭގޮތުން ނުވަތަ އެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ދެއްވާފައިވާ ކުރީގެ، އެ ނުކުތާއާމެދު ނިންމުމަށް ނިންމަވައިފިނަމަ، އެ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކުގެ ދެމެދުގައި އުފެދޭ އެހެން ދަޢުވާއެއްގައި، އެ (ކުރިން ގޮތް ކަނޑައެޅުނު) ނުކުތާއަކީ އެ މައްސަލައާ ގުޅޭ ނުކުތާއެއް ކަމުގައި ދެކިގެން، އެ ނުކުތާއާމެދު އަލުން ގޮތް ކަނޑައެޅުމަކަށް ހުށަހެޅިދާނެ ނުވާނެއެވެ، އިޝޫ އެސްޓޮޕަލް ގެނެވިފައިވަނީ، އެ (ކުރިން ގޮތް ކަނޑައެޅުނު) ނުކުތާއާމެދު އަލުން ގޮތް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވުމަށެވެ.

[30] ކޯޒް އޮފް އެކްޝަން އެސްޓޮޕަލް ތަޠުބީޤުކުރެވޭނީ، އުފެދިފައިވާ ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ނުކުތާއެއް (ނުވަތަ ނުކުތާތަކެއް) އެއީ ކުރިން ހުށަހެޅުނު ދަޢުވާއެއްގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ނުކުތާއެއް (ނުވަތަ ނުކުތާތަކެއް) ކަމުގައިވާނަމަ، ފަހުން ހުށަހެޅުނު ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތަކަކީ ފަހެ ކުރިން ހުށަހެޅުނު ދަޢުވާގައި ހިމެނޭ ފަރާތްތައް ކަމުގައިވާނަމަ، އަދި ފަހުން އުފެދިފައިވާ ދަޢުވާއަކީ އެއް މައްސަލައެއްގެ މައްޗަށް ބިނާވާ ދަޢުވާއެއްނަމަ، ކޯޒް އޮފް އެކްޝަން އެސްޓޮޕަލް ގެނެވިފައިވަނީ، އެ (ފަހުން ހުށަހެޅުނު) ދަޢުވާއާމެދު ގޮތެއް ކަނޑައެޅުން ހުއްޓުވުމަށެވެ.

[31] އިޖްރާއަތު ނަހަމަ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަކީ (Abuse of Process) މި އުޞޫލަކީ ހުށަހެޅޭ މައްސަލައަކާ ގުޅިގެން ޝަރީޢަތުން ބޭނުންވާ ހުރިހާ ނުކުތާތަކެއް ހިމަނައިގެން ދަޢުވާކުރަން ޖެހުމުގެ އުޞޫލެވެ. މިގޮތުން ދައުލާ ހުށަހަޅައިދޭ، މައްސަލައިގެ ބައި ބައި ވަކިން ހުށަހެޅުމުގެ ބަދަލުގައި، އެއްކޮށް އެއް މައްސަލައެއްގެ ތެރޭގައި ހުށަހަޅަން ހުރި ހުށަހެޅުންތަކެއް ހުށަހަޅައިނުލައި، މި އުޞޫލުގެ ދަށުން (ވަކި ހާއްސަ ހާލަތްތަކެއްގައި މެނުވީ) ފަހުން ހުށަހަޅާ މައްސަލަ ބައްލަވައިދިނުމުގެ ފުރުސަތު އޮވެއެވެ.

ވައްކަން ކުރިން ނިންމުމުގެ ނިންމާފައިވާ މައްސަލައިގައާއި، ފެށުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައިގައި ހިމެނުނީ އެއް ފަރާތްތަކެއްކަމުގައިވާތީވެ.

42. މި ނިންމުމުގެ 37 ވަނަ ނުކުތާގައި ތަފްސީލުކޮށްފައިވާ ފަދައިން އަބްދުލްމަދުނިކުގެ ނަމުގައި ގ.މާފަރުހުރި ޗާރޓުގެ ކުރުން ގޯތިގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުކުތުފުރާ މުދަލާއި ކޮންފައިވާ ހުރިހާ މަސައްކަތްތަކެއް ބަޔަކު ދިނުމަށް އޭރު އަބްދުލްމަދުނިކުގެ މައްކަން މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ފަރާތުން ދިޔުމާ ދަމަހައްޓުން ބަޔަކު ދިނުމުގެ މައްސަލައެއް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައި، އެ ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާއާއިން މި މައްސަލަ ބަލާފައެވެ. މި މައްސަލައިގެ ޝަރީޢަތުގައި، އަބްދުލްމަދުނިކު ބޭނުންވަނީ ހުޅުމާލެއިން 3 ކޯޓަރީގެ ފްލެޓެއް ހަމަޖެއްސައިދިނުމަށް، ނުވަތަ ބަދަލެއްގެ ގޮތުގައި -/2,719,000ރ. (ދެ މިލިއަން ހަތްސަތޭކަ ނަވާރަހާސް ރުފިޔާ) ދެއްކުމަށާއި، އަދި ކޮލެޖު ނުވަތަ ބަދަލު ދިޔަ ދުވަހާއި ހަމައަށް މިހާރުވެސް ކުލީގެ ގޮތުގައި މަހަކު ހަރަދުކުރަމުންދާ -/18,000ރ. (އަށާރަ ހާސް) ނެގުމަށް އެދި ކުރުގައި އަބްދުލްމަދުނިކު ބޭނުންވެފައެވެ.[32]

43. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާއާ ނިމިފައިވަނީ ގ.މާފަރުހުރި "ޗާރޓުގެ" ނަމަކަށް ކުރި ގޯތިގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުކުތުފުރާ މުދަލާއި ކޮންފައިވާ ހުރިހާ މަސައްކަތްތަކުގެ އަގުގެ ގޮތުގައި ޝަކުވާ އަދި ކޯޓަރީމުން ކޮށްފައިވާ -/298,862ރ. (ދެލައްކަ ނުވަދިހަ އަށްހާސް އަށްސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ދޭއް ރުފިޔާ) އަދި މި ގޯތިގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނުކުތުފުރާ މުދަލާއި، ކޮންފައިވާ ހުރިހާ މަސައްކަތްތަކުގެ ޝަކުވާ އަދި ކުރުގައި ކާނަލަތައް، މި ފައިސާ ދަށުވަޔުން އަބްދުލްމަދުނިކުއަށް ދިނުމަށެވެ. ހުރިހާ ބަޔާންކުރި ފަދައިން މި މައްސަލަ އަބްދުލްމަދުނިކުގެ ފަރާތުން އިސްތިޢުނާފުކޮށްފައިވާކަން އެނގެއެވެ.

[32] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތްނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 2 ވަނަ ނުކުތާ

44. މިހާރު އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ދަޢުވާގެ ތެރޭގައިވެސް ޤާނޫނީ މި ގޮތުގައިވާ އުޖޫރާ މުދަލުގެ ގޮތުގައި ހުރި ހިލާ ގެންގުޅޭ ތަކެތީގެ އަގަށްވާ -/347,240ރ. (ތިންލައްކަ ސާޅީސްހަތްހާސް ދުއިސައްތަ ސާޅީސް ރުފިޔާ) އާއި، އަޕާޓްމަންޓުގެ އެ ގޮތުން ނަގުން ތާރީޚުން ފެށިގެން މަހަކު -/18,000ރ. (އަށާރަހާސް ރުފިޔާ) ގެ މައްޗަށް ކުލީގެ ގޮތުގައި ލިބެންވާ -/493,800ރ. (ހަތަރުލައްކަ ނުވަދިހަ ތިންހާސް އަށްސަތޭކަ ރުފިޔާ) އާއި އެވަނީގައި ހުރި މަސައްކަތުގެ އާމްދަނީގެ ގޮތުގައި ލިބެންވާ 68,133/33ރ. (ފަސްދޮޅަސް އަށްހާސް އެއްސަތޭކަ ތިރީސް ތިން ރުފިޔާ ތިރީސް ތިން ލާރި) އާއި ވަންނަން ތިބެމުންދިޔަ އެކުންޖެހުމުން އޮޅޭ މާލީ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި -/864,000ރ. (އަށްލައްކަ ފަސްދޮޅަސް ހަތަރުހާސް ރުފިޔާ) އާއި އެކު ޖުމްލަކޮށް 1,773,173/33ރ. (އެއްމިލިއަން ހަތްލައްކަ ހަތްދިހަ ތިންހާސް އެއްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިން ރުފިޔާ ތިރީސް ތިން ލާރި) އާއި އެހެނިހެން ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ހުޅުމާލެއިން 3 ކޮޓަރީގެ ފްލެޓެއް ދިނުމަށް އަޕާޓްމަންޓުގެ ފަރާތުން އެދިފައިވެއެވެ. މި ދަޢުވާގައި ދަޢުވާކުރައްވާފައިވަނީ ހައުސިންގ ޑިވެލޮޕްމަންޓް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑް (ދައުލަތު)ގެ މައްޗަށެވެ. މި ދަޢުވާއާ އަޕާޓްމަންޓުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ބަދަލު ދިނުމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ދައުލަތުން ހުށަހެޅި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާ ނިމުނު ފަހުން،[33] 9 އޮކްޓޫބަރު 2018ގައެވެ.[34]

45. އިސްތިއުނާފުކުރެވިފައިވާ ޤަޟިއްޔާގައި ބަލާއިރު، ބަދަލު ދިނުމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ދައުލަތުން ހުށަހެޅި ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ދަޢުވާގައި ބަދަލުގެ އަދަދާއި ގުޅޭ ގޮތުން ވާހަކަދައްކާފައި، އަދި ބަދަލުގެ ގޮތުގައި އަޕާޓްމަންޓަށް ބޭނުންވާ ކަންކަން އެ ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ހިމަނާފައިވެއެވެ. އަދި އެ ދަޢުވާގެ ތެރޭގައި ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި އަޕާޓްމަންޓުގެ ފަރާތުން އެދޭ ކަންކަން ބަޔާންކޮށް، އަދި އިތުރު ކަންކަންވެސް

[33] މި މައްސަލަ ނިމިފައިވަނީ 16 އޮގަސްޓު 2018ގައި

[34] ސިވިލް ކޯޓުގެ "އިދާރީ މައްސަލައެއް ބަލާ ޖުރިސްޑިކްޝަން މައްސަލަ ހުށަހަޅާ ފޯމު" ގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ދަޢުވާގެ މުޢާމަލާތް ތާރީޚުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ 09 އޮކްޓޫބަރު 2018 މި ތާރީޚެވެ.

ބަޔާންކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިދީފައިވާކަން އެނގެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ދެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ކަންކަމުގެ މައްޗަށް ބަލައި، ޝަރީޢަތުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅައިދެއްވުމެވެ. ބަދަލު ލިބިދިނުމާއި ދޭ ގޮތުން ހުށަހެޅުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާގެ ތެރޭގައި އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން ނަގާފައިވާ ނުކުތާއަކީ، އެ ނުކުތާގެ މައްޗަށް ކޯޓުން ނިންމުމެއް ނިންމާފައިވާ ނުކުތާއެކެވެ. ކޯޓުން ހުށަހެޅުން މައްސަލައާއި ގުޅުން ހުށަހެޅުން މައްސަލައިގައިވެސް ހިމެނިގެން އެއް ފަރާތްތަކެކެވެ. އެހެނީ އަބްދުލްމުޙުސިނާއި މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ (ދައުލަތް) އެވެ. ބަދަލު ލިބިދިނުމާއި ދޭ ގޮތުން ސިވިލް ކޯޓުން ނަންބަރު 401/Cv-C/2017 ޤަޟިއްޔާއިން ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުން އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން އިސްތިއުނާފުކޮށްފައިނުވާތީ، އެއީ ނިހާއީ ވެފައިވާ ނިންމުމެކެވެ. އެހެންކަމުން، ބަދަލު ލިބިދިނުމާއި ދޭ ގޮތުން އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާއަކީ އޭގެ މައްޗަށް އިސްޓޮޕަލް ރެސްޖުޑިކާޓާ ނުކުތާއެއް ކަމުގައި ދެކޭތީއެވެ.

46. އެހެންކަމުން، އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ނަމުގައި ށ.މާފިލާފުށީގައިވާ ޖާދޫގެ، މި ގޯތި ދައުލަތަށް ނެގިގެން ގެސްޓްހައުސް އެ ގޯތީގައިވާ އިމާރާތްތަކާއި ނަގުދު މުދަލާއި ކޯރަލާއި އުޅަނދުފަހަރާއި މަސައްކަތަށް ޝަރީޢަތުން ކަނޑައަޅާފައިވާ އަދި ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ލިބިދޭންވާކަމާއި، މި ގޯތި ދައުލަތަށް ނަގާފައިވަނީ ޤާނޫނުއަސާސީއާއި ޤާނޫނާއި ގަވާއިދާއި ޚިލާފަށް ކަމުގައި ބަލާ ޙުކުމް ކޮށްދެއްވުމާއި، އަދި މިފަދައިން އެގޯތީގައި ހުރި ކަމަށް އަބްދުލްމުޙުސިނުގެ ފަރާތުން ބުނާފައިވާ އުޅަނދު މުދަލުގެ އަގާއި ކުލީއާއި އާމްދަނީއާއި މާލީ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ހިސާބުކޮށްފައިވާ ފައިސާގެ ޖުމްލަ 1,773,173/33ރ. (އެއްމިލިއަން ހަތްލައްކަ ހަތްދިހަ ތިންހާސް އެއްސަތޭކަ ހަތްދިހަ ތިން ރުފިޔާ ތިރީސް ތިން ލާރި) އަދި ދައުލަތުގެ ފަރާތުން އަބްދުލްމުޙުސިނަށް ބަދަލެއް ދިނުމުގެ ގޮތުން ލިބެންޖެހޭ ފައިސާކަމުގައި ބެލެވޭން ނިންމަވަން ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުމަކީ ބަދަލު ގެންނަންޖެހޭ ފަދަ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ނުދެކެމެވެ.

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ފައިސަލްގެ ރައުޔު

47. ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަހުރެން ތާއީދު ކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދުގެ ރައުޔު

48. ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔަށް އަހުރެން ތާއީދު ކުރަމެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބާޠިލްކޮށްދިނުން[35]

49. މި ޤަޟިއްޔާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ބަލަމުންދަނިކޮށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު މައްސަލައިގެ ޚަޞްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އާންމު އުސޫލުތަކުގެ ގޮތުން[36] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓަށް މައްސަލަ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހަޅާނީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ނިންމުން ނިންމާތާ 30 (ތިރީސް) ދުވަހުގެ ތެރޭގައެވެ.[37] މި މައްސަލައިގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ބާވުދުށްކުރިންވާނަމަ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނަން ފަށާނީ ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ބަލާފުރުކާ ތާރީޚުން ފެށިގެންނެވެ.[38] އެހެންކަމުން، ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ ކޮޕީ ބާއްވައިގެން ބާޠިލްކޮށްފައި އިސްތިއުނާފުކުރަން ކުރަހަމަދޭންވާނެއެވެ.[39]

---

[35] ކޯޓުން މައްސަލައިގެ ހުކުމުކުރުމަށްފަހު، އެ ހުކުމް އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ ޙައްޤު ލިބިގެންވާފަރާތް، އިސްތިއުނާފުކުރަނީކަމުން ކޯޓަށް، އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ވަގުތު ހަމަޖެހުމުން ސުޕްރީމްކޯޓަށް ހުށަހަޅާފައިވާކަމަށް، އަދި މިކަން ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ރިޕޯޓުގައި ބާޠިލްކޮށްފައި އެންގުމާއި ގުޅޭގޮތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 268 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

[36] މިކަމުގައި ބަލާ އިސްތިސްނާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައެވެ.

[37] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

[38] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)

[39] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު (ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021)ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ސ)

ޙުކުމް

ދެންފަހެ، އިސްވެ ފާހަގަކޮށްދިން ކަންތައްތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 4117/Cv-C/2018 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށްޓަކައި މާލެ، މ.މާކަނި އަހްމަދުމަނިކުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކުގެ މައްޗަކުން ބަލާއިރު، އެ ޤަޟިއްޔާގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމަށް ބަދަލު ގެނައުމަށް ޝަރުޢީ ނުވަތަ ޤާނޫނީ ސަބަބެއް ނެތްކަމަށް ކަނޑައަޅައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ އިއްތިފާޤުން ޙުކުމްކުރީމެވެ.

މިޤަޟިއްޔާ ބަލައި ޙުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ފައިސަލް

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު
(ރިޔާސަތު)

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު